

УДК 811.163.3'373.7

811.163.6'373.7

Gjoko NIKOLOVSKI

Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru

gjoko.nikolovski@um.si

Natalija ULČNIK

Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru

natalija.ulcnik@um.si

MAKEDONSKI FRAZEOLŠKI USTREZNIKI V SLOVARJU SLOVENSKIH FRAZEMOV

Abstract: Prispevek se posveča ovrednotenju makedonskih ustreznikov izhodiščnim slovenskim frazemom v *Slovarju slovenskih frazemov* Janeza Kebra (2011, 2015). Predstavljeni so možni viri za zajemanje makedonskega frazeološkega gradiva, preverjena je medjezikovna frazeološka ekvivalentnost danih enot na pomenski, sestavinski in predstavniki ravni ter opažene pomanjkljivosti oz. napake pri navajanju makedonskih ustreznikov. V primeru slednjih so podani tudi predlogi za ustrežnejši prikaz oz. popravki makedonskih frazeoloških ustreznikov.

Ključne besede: frazeologija, frazeološki slovar, slovenski frazemi, makedonski ustrezniki, primerjalni frazemi

Gjoko NIKOLOVSKI
Faculty of Arts
University of Maribor
gjoko.nikolovski@um.si

Natalija ULČNIK
Faculty of Arts
University of Maribor
natalija.ulcnik@um.si

MACEDONIAN PHRASEOLOGICAL EQUIVALENTS IN THE DICTIONARY OF SLOVENIAN PHRASEMES

Abstract: The paper is evaluating the Macedonian phraseological equivalents of Slovenian phrasemes in the *Dictionary of Slovenian Phrasemes* by Janez Keber (2011, 2015). Possible sources for the excerption of Macedonian phraseological material are presented, the cross-linguistic phraseological equivalence of the given units at the semantic, constituent and representational levels is checked, as well as the observed shortcomings or errors in citing Macedonian equivalents. In case of detected errors, suggestions are also given for a more appropriate display or corrections of Macedonian phraseological equivalents.

Keywords: Phraseology, Dictionary of Phrasemes, Slovenian phrasemes, Macedonian equivalents, comparative phrasemes

1. Uvod¹

Frazeološki slovarji predstavljajo frazeme, torej leksikalne enote, ki odslikavajo značilne družbene in kulturne poteze neke jezikovne skupnosti, obenem pa odražajo tudi univerzalne jezikovne zakonitosti oz. psihološko-kognitivne dimenzije jezika (prim. Jesenšek 2004, Kržišnik 2008, Fabčič in Bernjak 2014), kar pride še zlasti do izraza ob primerjavi frazeoloških enot različnih (ne)stičnih (ne)sorodnih jezikovnih skupnosti. Frazeološki slovarji, ki vsebujejo podatke o tujejezičnih frazeoloških ustreznikih, razširjajo možnosti za medjezikovne in medkulturne primerjave, pri uporabnikih in uporabnicah krepijo razvoj medkulturnih kompetenc ter prispevajo k uporabnosti pri prevajanju in raziskovanju (prim. Jesenšek 2013: 218). Določanje medjezikovnih frazeoloških razmerij je značilno tudi za *Slovar slovenskih frazemov* Janeza Kebra (2011, 2015), pri čemer so med drugim navedeni tudi makedonski ustrezniki izhodiščnim slovenskim frazemom. Osnovni namen članka je preveriti ustreznost vključenih makedonskih frazemov, saj to gradivo doslej še ni bilo podrobneje pregledano in ovrednoteno. Cilji članka so: (1) predstaviti osnovne leksikografske značilnosti Kebrovega frazeološkega slovarja s poudarkom na razdelku z navedenimi tujejezičnimi ustrezniki, (2) preveriti frazeološke vire za zajemanje makedonskih ustreznikov, (3) analizirati prikaz makedonskih ustreznikov v izbranem frazeološkem slovarju, (4) ovrednotiti ustreznost navedenih makedonskih ekvivalentov izhodiščnim slovenskim frazemom ter (5) za odkrite pomanjkljivosti podati predloge za ustrežnejši prikaz oz. navesti popravke morebitnih napak.

2. Leksikografske značilnosti *Slovarja slovenskih frazemov* in odzivi nanj

Janez Keber je leta 2003 izdal poskusni zvezek *Frazeološkega slovarja slovenskega jezika*, osem let zatem pa je izšel še njegov deskriptivno-normativni *Slovar slovenskih frazemov* (Keber 2011; v nadaljevanju: SSF), ki je slovenščino postavil ob bok drugim slovanskim jezikom (npr. poljščini, ruščini in češčini), ki so ob vse bolj pospešenem razvoju frazeologije že imeli tudi frazeološka leksikografska dela.² Kot je v oceni tega obsežnega slovarja navedla Konicka (2012: 170), so slovar nestrpno pričakovali tako slovenski

1 Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (*Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine* – vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

2 Do izida Kebrovega slovarja je bil najpomembnejši vir za znanstveno raziskovanje frazemov *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ), ki je v spletni izdaji dostopen tudi na portalu *Fran*.

kot tuji raziskovalci slovenščine, tudi tisti, ki se ukvarjajo s kontrastivnim jezikoslovjem. Izpostavila je, da je slovensko gradivo »dragocen pripomoček pri raziskovanju slovanske frazeologije, splošnih frazeoloških modelov, razvoja frazemskega pomena, krčenja frazemov, pri določanju splošnega in nacionalno specifičnega«, ob tem pa ima tudi veliko praktično vrednost »za Slovence, ki si želijo več vedeti o maternem jeziku, pa tudi za tujce, ki bi se radi naučili slovenščine« (Konicka 2012: 170). V tiskani izdaji se pred slovarskim delom nahaja predgovor (Keber 2011: 7–13), izbor slovenske in neslovenske literature (Keber 2011: 14–26), seznam kratic in okrajšav (Keber 2011: 27–28), nekaj napotkov in pojasnil za uporabo slovarja (Keber 2011: 29–30) ter nazorna predstavitev zgradbe slovarskega sestavka (Keber 2011: 31). Slovar vključuje frazeme v ožjem pomenu besede (z redkimi izjemami) in načeloma ne navaja pregovorov, rekov in sorodnih jezikovnih enot. Frazemi so razporejeni po abecedno-slovničnem načelu in so onaglašeni. Avtor je slovarski sestavek opremil z naslednjimi podatki: (1) frazem v osnovni slovarski obliki; (2) zvrstne, stilne in druge oznake; (3) slovnične in druge oznake; (4) pomenska razlaga ali več razlag frazeološkega pomena (s fakultativno dodanimi sopomenkami, protipomenkami, pomensko ali predstavno enakimi oz. sorodnimi frazemi ali enobesednimi izrazi); (5) ponazarjalno gradivo z zgledi iz Kartoteke za SSKJ, iz korpusa Nova beseda, spletnih in drugih pisnih ter ustnih virov; (6) nastanek, izvor, motiv nastanka frazema (neobvezna sestavina) ter (7) primerjava z ustreznimi frazemi v nekaterih drugih jezikih (prav tako neobvezno) (Keber 2011: 11–12). Knjižna izdaja SSF je bila digitalizirana in leta 2015 objavljena na portalu *Fran*.³

V prispevku naju bolj zanimajo razdelek s tujejezičnimi ustrezniki, med katerimi so navedeni npr. angleški, nemški, francoski in ruski frazemi. Avtor pojasnjuje, da je ob ruščini in sosednji hrvaščini upošteval tudi druge slovanske jezike ali pa zgolj tiste, ki so zanimivi oz. bistveni za razlago izvora frazema (Keber 2011: 12). Ta razdelek je v preteklosti že bil kritično ovrednoten. Odzivi se nanašajo zlasti na vključeno rusko frazeološko gradivo, ki pred tiskom ni bilo pregledano, zaradi česar se pojavljajo številne napake, npr. pri izbiri ustreznika, ki pomensko ustreza slovenskemu izhodiščnemu frazemu oz. posameznemu pomenu pri večpomenskih slovenskih frazemih, pri navajanju ruskih enot pa se pojavljajo tudi tiskarske in skladišne napake (Konicka 2012: 182–183). Podobno je tudi pri nemškem gradivu, ki ga je natančno pregledala Vida Jesenšek (2013) in pri njegovi obravnavi v SSF izpostavila pomanjkljivosti z ozirom na

3 Portal *Fran* združuje slovarje in druge slovenistične jezikovne vire, ki so nastali ali še nastajajo na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, ter slovarje, ki so v okviru dela na Inštitutu dobili digitalno obliko.

leksikografski in funkcijski vidik prikazanih nemških ekvivalentov. Izpostavila je opažene neustreznosti, vezane npr. na navedeno slovarsko obliko in težave pri lematizaciji, označevanje vezljivostnih mest in oblikoslovno-skladenjskih omejitev ter navajanje fakultativnih in variantnih frazemskih sestavin (Jesenšek 2013: 209–222). Problematizirala je tudi v predgovoru naveden poglaviti namen navajanja tujejezičnih frazeoloških ustreznikov, in sicer z vidika razlage izvora slovenskega frazema. Izkazalo se je namreč, da dodani nemški ustrezniki praviloma ne prispevajo k uresničitvi te funkcije (Jesenšek 2013: 214, 218). Glede na obstoječe kritike navajanja tujejezičnih ustreznikov je tokrat prvič ovrednoteno makedonsko gradivo, preverjeni pa so tudi možni viri za njegovo zajemanje.

3. Frazeološki leksikografski viri za zajem makedonskih frazemov

Pred izidom Kebrovega *Slovarja slovenskih frazemov* je v Makedoniji izšel prvi zvezek *Frazeološkega slovarja makedonskega jezika/Фразеолошки речник на македонскиот јазик* (v nadaljevanju: FSMJ) (A–J, 2003) avtorjev Todorja Dimitrovskega in Taška Širilovega, kasneje pa še drugi (K–P) in tretji zvezek (R–Š) v avtorstvu Taška Širilovega (2008, 2009).⁴ V tem slovarju se kot nadiztočnice pojavljajo samostalniki, pridevniki, glagoli, prislovi, zaimki in števniki, ki so sestavine frazemov. Nadiztočnica je oblikovno ločena – zapisana z velikimi tiskanimi črkami in v krepkem tisku, frazemi pa so znotraj slovarskega sestavka razvrščeni po azbučnem vrstnem redu prve sestavine in so prav tako navedeni v krepkem tisku. Če gre za glagolski frazem, je ta zaradi odsotnosti nedoločniške glagolske oblike v makedonskem jeziku podan v tretji osebi ednine sedanjika, npr. *dobie/dobiva po glava*. Pri glagolskih sestavinah najdemo zapis oblikoslovnih (vidskih) variant, pri čemer sta dovršna in nedovršna oblika ločeni s poševnico. Sestavinske variante so navedene v okroglem oklepaju, vendar le v nedovršni obliki, npr. *dade/dava (stava) do znaenje*. Enak način navajanja variant je značilen tudi za neglagolske frazeme, npr. *grom od vedro (jasno)*

4 Pred tem je že leta 1995 izšel *Slovar literarnih izrazov/Речник на литературни изрази* Todorja Dimitrovskega, ki zajema pogoste izraze in izreke (aforizme, sentence, izjave) ter kratke modre misli, leta 2008 pa je izšla tudi frazeološka monografija *Makedonska frazeologija z malim frazeološkim slovarjem/Македонска фразеологија со мал фразеолошки речник* Snežane Velkovske. Makedonsko frazeološko gradivo je bilo na voljo tudi v *Slovarju makedonskega jezika/Речник на македонскиот јазик*, ki je izšel v treh zvezkih (Koneski, ur., 1961, 1965, 1966). Dostopen je bil tudi *Tolmačni slovar makedonskega jezika/Толковен речник на македонскиот јазик* (TSMJ) (1. zv. 2003, 2. zv. 2005, 3. zv. 2006, 4. zv. 2008, 5. zv. 2011), ki je kasneje izšel še v spletni obliki (<https://makedonski.gov.mk/>). V času nastajanja SSF pa še ni bilo na voljo *Digitalnega slovarja makedonskega jezika/Дигитален речник на македонскиот јазик* (v nadaljevanju: DSMJ).

nebo, pri čemer so različne sestavine navedene po azbučnem vrstnem redu in ločene z vejico, npr. *blaga (blagorodna, dobra, česna) duša*. Pri naštevanju glagolskih, pridevniških ali drugih variantnih sestavin sta se avtorja odločila tudi za krajšavo z »i sl.« ('in podobno'), npr. *od petni žili (zapnuva, se trudi i sl.)*, s čimer sta odprla možnost za predpostavljjanje dodatnih sestavin. Avtorja sta vezljivost glagolov v frazemih prikazala nepoenoteno, kar je razvidno iz navajanja zaimenskih oblik,⁵ ki so včasih zapisane na koncu kot zunajfrazemska sestavina, včasih pa v obliki osebnega zaimka kot sestavina enote, npr. *simne/simnuva od vrat (nekogo ili nešto), go čita kako <otvoren, selski> bukvar*. Kot je razvidno iz zadnjega primera, se za prikaz slovarske oblike frazema uporabljajo tudi lomljeni oklepaji, ki so namenjeni fakultativnim sestavinam. Za posameznimi frazemi zasledimo okrajšave za zvrstne, stilne in druge oznake, npr. *arh., fig., kniž., žarg.* Obvezna sestavina slovarskega sestavka je pomenski opis. V primeru frazema z več variantami je ta naveden le pri prvi varianti, pri večpomenskih frazemih pa so različni pomeni ločeni z arabskimi številkami. V nadaljevanju, podobno kot v SSF, sledijo ponazarjalni zgledi s podatki o avtorju in viru. V FSMJ ni podatka o nastanku, izvoru in motivu nastanka frazema, prav tako ni predvideno navajanje tujejezičnih ustreznikov.

Koristen vir za zajem makedonskih frazemov je tudi večjezični frazeološki slovar *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema* (Fink Arsovski 2006), v katerem je prikazanih petsto štirideset primerjalnih frazemov za devet slovanskih jezikov, pri čemer je izhodiščni jezik hrvaški, med ciljnim jeziki pa sta tudi slovenščina in makedonščina.⁶ Slovarski sestavek vsebuje z velikimi tiskanimi črkami zapisano nadiztočnico, ki je primerjalna sestavina frazema, sledi v krepkem tisku zapisana frazeološka iztočnica.⁷ Pomenskemu delu sledi navedba zgleada, v katerem je frazem tudi barvno označen, in oznaka vira. Zatem se zvrstijo ekvivalenti v osmih slovanskih jezikih (slovenskem, makedonskem, bolgarskem, ukrajinskem, ruskem, poljskem, češkem in slovaškem).⁸ Predpostavlja, da je prav ta slovar Keber v največji meri uporabljal za prikaz makedonskih ustreznikov izhodiščnim slovenskim frazemom, saj je naveden tudi med uporabljenimi neslovensko literaturo v SSF, preostalih makedonskih (frazeoloških) slovarjev pa na seznamu literature ne

5 Tipografsko niso ločene (npr. s poševnim tiskom).

6 Sodelavka za slovenščino je bila frazeologinja Erika Kržišnik, za makedonščino pa Slavomira Ribarova.

7 Pri navajanju slovarske oblike so za variante uporabljeni okrogli oklepaji, za fakultativne sestavine lomljeni oklepaji, oglati oklepaji pa se uporabljajo za zapis glagolov kot zunajfrazemskih sestavin. Poševnica ločuje vidske pare pri glagolskih frazemih. Vezljivostna določila (zaimenske sestavine) so zapisana ležeče.

8 Če frazeološkega ekvivalenta v določenem jeziku ni, je to označeno (-).

zasledimo.

4. Analiza makedonskih frazeoloških ustreznikov v SSF

Keber (2011, 2015: 30) v napotkih in pojasnilih za rabo SSF navaja, da je bila priprava razdelka s frazemi v drugih evropskih jezikih zahtevna in da je terjala »veliko časa in znanja«, zato je to neobvezna sestavina slovarskega sestavka. Iz zapisa je razvidno, da tujejezične ekvivalente razume kot primerne, če »po pomenu in sestavi, po pomenu, po predstavi« ustrežajo izhodiščnemu slovenskem frazemu. Jesenšek (2013: 209–212) avtorjevo odločitev za navajanje tujejezičnih jezikovnosistemskih (frazeoloških) ustreznikov, ki so »pomensko-sestavinsko in/ali le pomensko in/ali le predstavno prekrivni s sl. frazomom«, ocenjuje kot legitimno, vendar ob tem odpira dve vprašanji, in sicer o avtorjevem sledenju teoretskim podlagam medjezikovne frazeološke ekvivalentnosti pri izbiri ustreznikov in skladnosti izbire ustreznikov z njihovo domnevno funkcijo v slovarju.

V pričujočo raziskavo je vključeno makedonsko frazeološko gradivo v SSF, pri čemer se je pokazalo, da so makedonski ustrezniki navedeni ob 163 izhodiščnih slovenskih frazemih. Pojavljajo se zgolj jezikovnosistemski, tj. frazeološki ustrezniki, prevodnih (nefrazeoloških) ustreznikov ne najdemo. Slovensko-makedonske enote izkazujejo opazno frazeološko konvergentnost, so visoko prekrivne, saj prevladujeta popolna in delna frazeološka medjezikovna ekvivalenca. Za popolno medjezikovno ekvivalenco je značilno »popolno medjezikovno ujemanje v strukturi, pomenu in metaforični podstavi« (Jesenšek 2014: 169); pri delni medjezikovni ekvivalenci so »možne razlike glede na zgradbo, število in vrsto sestavin in/ali metaforično osnovo, denotativni pomen pa ostaja nespremenjen« (Jesenšek 2014: 169).⁹ V nadaljevanju so podrobneje predstavljeni izsledki analize makedonskih ustreznikov, ki so v SSF ob slovenskih frazemskih iztočnicah v posebnem razdelku slovarskega sestavka navedeni v latinični pisavi. Pregled kaže, da gre v vseh primerih za primerjalne frazeme. Preverjena je njihova prekrivnost s slovenskimi izhodiščnimi frazemi na pomenski, sestavinski in predstavniki ravni, ob tem pa je opozorjeno tudi na opažene pomanjkljivosti in napake ter drugačne možnosti prikaza makedonskega frazeološkega gradiva.

4.1 Pomensko-sestavinska in predstavna prekrivnost enot

V SSF najdemo visok delež pomenske, sestavinske in obenem tudi

---

9 Ničta medjezikovna ekvivalenca, za katero je značilno, da »v primerjanem jeziku ni frazeološkega ustreznika« (Jesenšek 2014: 169), se v analiziranem gradivu ne pojavlja. Podrobneje o frazeološki ekvivalenci tudi pri Fabčič in Bernjak (2014: 33–35).

predstavne prekrivnosti med slovenskimi frazemskimi iztočnicami ter njihovimi makedonskimi ekvivalenti, kar je povezano tudi s skupno kulturno dediščino in dano zunajjezikovno izkušnjo, ki ni omejena na določeno jezikovno skupnost, temveč je del »kolektivnega vedenja o svetu« (Fabčič in Bernjak 2014: 34). Zgolj v enem primeru je bila ugotovljena pomenska neprekrivnost, in sicer pri frazemu z večpomensko sestavino *suh*:¹⁰ *suh kot trska – suv kako pastrma* (v slovenskem frazemu je videz trske povod za razvoj pomena ‘zelo suh’, pri čemer gre za ‘suhost, mršavost koga’, SSF – v makedonskem frazemu pa je osnova za razvoj pomena značilnost sušenega mesa, ki je bilo predhodno izpostavljeno zraku ali dimu zaradi konzerviranja); makedonski frazem torej ni ekvivalent slovenskemu frazemu (ustrezno bi bilo: *suv/tenok kako trska*).

Primeri za pomensko-sestavinsko in predstavno prekrivnost enot:¹¹ *dober kot angel – dobar kako angel, močan kot bik – jak kako bik, hiter kot blisk – brz kako molnja, odjekniti kot bomba – oddekne kako bomba, imeti koga rad kot brata – saka nekoga kako brat, črn kot cigan – crn kako cigan, priden kot čebela – vreden kako pčela, opiti se kot čep – se napie kako tapa, jasno kot dan – jasno kako den, smrdeti kot dihur – smrdi ako tvor, spat kot dojenček – spie kako bebe, piti kot goba – pie kao sung’er, molčati kot grob – molči kako grob, tiho kakor v grobu – tivko kako vo grob, tišina kot v grobu – tišina kako vo grob, grd kot hudič – grd kako g’avol, biti [kot] na iglah – kako na igli, krotek kot jagnje – krotok kako jagne, hoditi kot po jajcih – odi kako po jajca, trd kot jeklo – tvrd kako čelik, skrivati kaj kot kača noge – krie nekoga, nešto kako zmija noze,¹² trd kot kamen – tvrd kako kamen, [kot] kaplja v morje – kako kapka vo more, črn kot katran – crn kako katran, stati kot kip – stoi kako kip, spat kot klada – spie kako trup, čist kot kristal – čist kako kristal, dober kot kruh – dobar kako leb, hladen kot led – laden kako mraz, [mrzel] kot led – laden kako mraz, boriti se kot lev – se bori kako lav, hraber kot lev – hrabar kako lav, ožet kot limona – isceden kako limon, rumen kot limona – žolt kako limon, iti kakor po loju – odi nešto kako po loj,¹³ pretepsi koga kot mačka – prebie nekoga kako mačka, pretepa nekoga kako mačka, ubiti koga kot mačka – ubie nekoga kako mačka, prenašati kaj kot mačka mlade – premestuva nešto kako mačka mačinja, prenesuva nešto kako mačka mačinja, videti koga/kaj kakor v*

10 Z antonimoma *debel* in *moker*.

11 Najprej je naveden slovenski izhodiščni frazem, za pomišljajem sledi makedonski ustreznik. Frazezi so navedeni po abecednem vrstnem redu primerjalnih sestavin slovenskega frazema, v okviru katerih je v SSF predstavljen pomen frazema.

12 Pri makedonskem frazemu je vezljivostno določilo vezano tudi na kategorijo živosti (*nekoga*), ki v osnovni obliki slovenskega frazema ni izpostavljena, a je možna (npr. »v klubu morebitne kandidate skrivajo kot kača noge«, Gigafida 2.0)

13 Makedonski frazem vsebuje tudi navedbo vezljivosti (*nešto*).

megli – vidi nekoga, nešto kako niz *magla*, star kot *Metuzalem (metuzalem)* – star kako *Metuzalem*, biti koga/česa kot *mravelj* – ima nekoga kako *mravki*,¹⁴ priden kot *mravlja* – vreden kako *mravka*, bled kot *mrlič* – bled kako *mrtovec*, neumen kot *noč* – glup kako *nok*, menjavati koga/kaj kot *nogavice* – menuva nekoga, nešto kako *čorapi*, kot *nov* – kako *nov*, črn kot *oglje* – crn kako *jaglen*, stati kot *okamenel* – zastane kako *skamenet*, stoi kako *skamenet*, ponavljati kot *papiga* – povtoruva kako *papagal*,¹⁵ vroče kot v *peklu* – žeško kako [vo] *pekol*, grenek kot *pelin* – [gorčliv] kako *pelin*, lahek kot *pero* – lesen kako *perduv*, zvest kot *pes* – veren kako *kuče*, pasti kot *pokošen* – padne kako *pokosen*, hiter kot *raketa* – brz kako *raketa*, besen kot *ris* – besen kako *ris*, lut kako *ris*, lep kot *slika* – ubav kako *slika*, bel kot *sneg* – bel kako *sneg*, čist kot *solza* – čist kako *solza*, težek kot *svinec* – težok kako *olovo*, kot za *šalo* – kako od *šala*, odgovoriti kot iz *topa* – odgovori kako od *top*, spati kot *top* – spie kako *top*, zaspie kako *top*, kaditi kot *Turek* – puši kako *Turčin*,¹⁶ obstati kot *vkopan* – zastane kako *zakopan*, zastanuva kako *zakopan*, stoi kako *zakopan*, delati kot *vol* – raboti kako *vol*, zabit kot *vol* – glup kako *vol*, lačen kot *volk* – gladen kako *volk*.

V posameznih primerih se kaže, da se v slovenskih frazemih izražene fakultativne ali obvezne sestavine ne pojavljajo tudi v makedonskih ekvivalentih, npr. *siten kot [podrepna] muha* – dosaden kako *muva*, varovati koga/kaj kot *punčico svojega očesa* – čuva nekoga, nešto kako *zenica vo oko*, kot po tekočem *traku* – kako na *traka*, garati kot [črna] *živina* – raboti kako *životno*. Opazno je tudi, da so določene fakultativne sestavine slovenskih frazemov v makedonskih ustreznikih navedene kot obvezne, npr. *kot strela z jasnega [neba]* – kako *grom od vedro nebo*, [lahek] *kot peresce* – lesen kako *perce*, in da imajo makedonski ustrezniki fakultativne sestavine, ki jih slovenske enote nimajo, npr. *trmast kot osel* – *tvrdoglav kako magare [na most]*. Posebej zanimiv je primer *jokati kot dež* – *plače kako tažna godina*, v katerem se količina solz tako v slovenskem kot tudi makedonskem frazemu primerja z dežjem, saj je samostalnik *godina* nekdanj imel tudi pomen ‘dež’.¹⁷

Če se navežemo na Kržišnik (2008: 39), ki primerjalne frazeme

- 14 V makedonskem frazemu ni navedenega ustreznega vezljivostnega določila za kategorijo neživosti.
- 15 Tudi v slovenščini poznamo moškospolsko obliko *papagaj*, ki pa se v frazemu pojavlja redkeje kot ženskospolska oblika *papiga* (prim. Gigafida 2.0).
- 16 Primerjalne frazeme z lastnoimensko sestavino v hrvaščini je raziskovala Parizoska (2018). Med enotami je navedla tudi *pušiti kao Turčin* (Parizoska 2018: 139, 141, 144).
- 17 Navedeno je potrjeno v *Slovensko-nemškem slovarju* s konca 19. stoletja (Pleteršnik 1895/96, spletna izdaja 2014), kjer je ob pomenu ‘dež’ naveden tudi pomen ‘rahlo pršenje’. Pomen ‘dež’ je ob samostalniku *godina* zabeležen tudi v Skokovem etimološkem slovarju (Skok 1971: 584). Izhajanje iz sodobnega makedonskega pomena za samostalnik *godina* (‘leto’) bi torej vodilo v napačno interpretacijo.

obravnava kot modelne podobe, ki »neposredno kažejo odnos do življenjskih okoliščin« in izražajo fizične ali psihične lastnosti človeka ter temeljijo na povezovanju z okoljem (živalmi, rastlinami, naravnimi pojavi itd.), in k temu dodamo kulturno bližino slovenskega in makedonskega jezika, je visoka stopnja pomenske, sestavinske in obenem predstavne prekrivnosti med slovenskimi ter makedonskimi frazeološkimi enotami pričakovana. Gradivo potrjuje rezultate kontrastivnih raziskav, po katerih v frazeologiji različnih jezikov prihaja do podobnosti, ki se kažejo predvsem v frazeologizacijskih procesih in prisotnosti določenih univerzalnih zakonitosti (Jesenšek 2000: 242–243). To sovпада tudi s poudarki Savelieve (2004: 93), ki ugotavlja, da na podoben način izražanja situacij v frazemih vplivajo podobne življenjske izkušnje, podoben način razmišljanja in izrazitejši zgodovinski stiki med posameznimi narodi.

4.2 Pomenska prekrivnost enot – sestavinska in predstavna neprekrivnost

Analiza je pokazala, da za jezikovni par slovenščina – makedonščina obstajajo tudi primerjalni frazemi, ki so pomensko prekrivni, glede na sestavine v primerjalnem delu pa neprekrivni, kar razkriva nekoliko drugačen pogled na življenjske okoliščine (prim. Kržišnik 2008: 39). Sestavinska neprekrivnost implicira tudi predstavno neprekrivnost, kar lahko ponazorimo z naslednjimi zgledi:¹⁸ *goditi se komu kot črvu v loju – živee kako **bubreg** vo loj* (dobro počutje črva v loju, SSF¹⁹ – ugodno stanje ledvice v loju, FSMJ),²⁰ *len kot **fuks** – mrzliv kako **trut*** (v slovenskih narečjih je *fuks* zaničevalna ali slabšalna oznaka za konja, ki mu dodatno pripišemo še lenobo, prim. SSF – trot kot prispodoba za lenuha, TSMJ), *pristajati komu kot **kravi** sedlo – stoi nekomu nešto kako na **magare** sedlo* (krava ni jezdna žival, SSF – osel ni tako dobra jezdna žival kot npr. konj, FSMJ), *pijan kakor [**božja**] mavra, piti kakor [**božja**] mavra – pijan kako **letva**, se napie kako **letva*** (ljudska predstava, po kateri mavra, tj. mavrica, pije (vodo), SES – zmožnost vpivanja tekočine pri deskah, prim. Kovačević 2014: 27–29),²¹ *vleči se kot **megla** – se tegne kako **polžav*** (počasnost megle, SSF – počasnost polža, TSMJ), *tih kot **miška** – tivok kako **bubače*** (tiho gibanje miške, SSF – tiho gibanje žuželke, FSMJ), *siv kot **ovca** – bel kako **Dedo Mraz*** (barva

18 Primerjane frazemske sestavine so označene s krepkim tiskom.

19 Keber (2015) ob izvoru frazema izpostavi, da je namesto sestavine *črv* »v bolgarskem, makedonskem, ukrajinskem in hrvaškem ali srbskem jeziku« prisotna sestavina »*ledvica* (tj. *bǎbrek* in *bubreg*), ki mora biti obdana z dovolj loja, da se 'dobro počuti'«.

20 Izraz *bubgreg* za pomen 'ledvica' je naveden v *Slovensko-nemškem slovarju* s konca 19. stoletja (Pleteršnik 1895/96, 2014), frazem *kot bubrek v loju* pa je evidentiran tudi v *Razvezanem jeziku: prostem slovarju žive slovenščine*.

21 V hrvaščini je prisoten frazem *piti kao duga* (prim. *Baza frazema hrvatskoga jezika*).

ovce, SSF – barva las in brade dedka Mraza, FSMJ), *kot polit cucek* – *kako pokisnat* (premočen manjši pes²² – premočen),²³ *suh kot poper* – *suv kako barut* (suhost popra – suhost smodnika), *besen kot ris* – *besen kako zmija*, *lut kako zmija* (predstava jeznega risa, SSF – predstava jezne kače, TSMJ), *biti koga/česa kot rusov* – *ima nekoga kako mravki* (številčnost žuželk, podobnih ščurku, SSF²⁴ – številčnost mравelj, FSMJ), *kot za stavo* – *kako za inaet* (primerjava »z intenzivnim delovanjem ali prizadevanjem koga, da bi dobil stavo«, SSF – povezava s kljubovanjem), *hiter kot strela* – *brz kako strela*,²⁵ *brz kako kuršum* (hitrost strele – hitrost puščice, metka), *suh kot trlica* – *suv kako vreteno* (videz trlice – videz vretena), *star kot zemlja (Zemlja)* – *star kako Biblija* (visoka starost zemlje/Zemlje – starost Biblije), *piti kot žolna* – *pie kako smok* (pitje pri žolni²⁶ – pitje/sesanje pri kači oz. gožu).²⁷

V posameznih primerih pa se kljub očitni sestavinski neprekrivnosti v ozadju vendarle kaže podobna izvorna motivacija, zaradi česar je težko govoriti o popolni predstavnosti neprekrivnosti. O delni predstavnosti prekrivnosti bi tako lahko govorili v naslednjih primerih: *držati se kot lipov bog* – *stoi kako drvena Marija* (v obeh primerih je primerjalna sestavina lesen kip z religiozno podobo: kip boga, Jezusa ali svetnika iz lipovega lesa, SSF – kip Device Marije iz lesa, FSMJ), *brati koga/kaj kot odprto knjigo* – *čita nekoga kako [selski] bukvar* (prisposoda odprte knjige, SSF – prisposoda abecednika, FSMJ), *bled kot mrlič* – *bel kako mrtovec* (odsotnost zdrave naravne barve, ki je v slovenskem frazemu ponazorjena s pridevnikom *bled*, v makedonskem ustrezniku pa s pridevnikom *bel*),²⁸ *pričakovati koga kot odrešenika* – *očekuva (čeka) nekoga kako Boga* (v obeh primerih pričakovanje mesije, ki bo rešil človeštvo, SSF), *krotek kot ovca* – *krotok kako jagne* (ovca kot miroljubna in krotka žival, SSF – ovčji mladič oz. jagnje kot krotka žival, FSMJ), *bled kot smrt* – *bled kako mrtovec* (poosebljena smrt – podoba mrliča), *pijan kot klada* – *pijan kako klen*, *pijan kako letva* (v vseh primerih je predstava vezana na nepremičnost, težo in togost lesa, prim.

- 22 *ćucek* navadno slabšalno pes, zlasti manjši (eSSKJ); *kot polit cucek* ‘zelo potrto, preplašeno’ (eSSKJ)
- 23 *pokisne* ‘biti slabe volje, razočaran, žalosten’ (TSMJ)
- 24 Keber opozarja, da je samostalnik *rus* v tem primerjalnem frazemu vezan na žuželko (Keber 2015).
- 25 Samostalnik *strela* je t. i. lažni prijatelj, ki v makedonščini pomeni ‘puščica’, zato ga ne moremo obravnavati v okviru sestavinske prekrivnosti.
- 26 Keber (2015) pojasnjuje, da se žolna oglašča s *piv*, *piv* in je lahko poimenovana tudi pivka.
- 27 Motivacija za izbiro primerjalne sestavine makedonskega frazema *pie kako smok* je pojasnjena v raziskavi primerjalnih frazemov z zoonimnimi sestavinami pri Koletnik in Nikolovski (2020: 93), in sicer v sklopu frazemov, ki ubesedujejo vedenjske vzorce.
- 28 V slovenščini obstaja tudi frazem *bel kot smrt* ‘zelo bled’ (Keber 2015).

SSF).²⁹

4.3 Alternativni makedonski frazeološki ustrezniki

Pri posameznih izhodiščnih frazeoloških enotah so možne tudi alternativne (ustreznejše) možnosti prikaza makedonskih ustreznikov, zlasti z ozirom na sestavinsko in predstavno prekrivnost. Ugotavljava, da je avtor ekvivalente primerjalnih frazemov iskal v *Hrvatsko-slavenskem rječniku poredbenih frazema* (Fink Arsovski 2006), in ob tem predvidevava, da preostalih relevantnih virov za makedonščino pri iskanju ustreznikov ni uporabljal. Predlogi ustreznijših ekvivalentov, navedeni v tabeli 1, so evidentirani v rabi in v različnih makedonskih leksikografskih virih (FSMJ, TSMJ, DSMJ).

SSF – izhodiščni frazem v slov.	SSF – mak. ustreznik	Predlog mak. ustreznika
<i>tiho kot v cerkvi</i>	<i>tivko kako na grobišta</i>	<i>tivko kako vo crkva</i>
<i>tišina kot v cerkvi</i>	<i>tišina kako na grobišta</i>	<i>tišina kako vo crkva</i>
<i>rasti kot gobe [po dežju]</i>	<i>rastat kako fidanki</i>	<i>rastat kako pečurki [po dožd]</i>
<i>velik kot gora</i>	<i>golem kako spomenik</i>	<i>golem kako planina</i>
<i>imeti [dolg, tak] jezik kot krava rep</i>	<i>brblja kako vodenica, mele kako vodenica</i>	<i>ima dolg jazik</i>
<i>vreti kot v kotlu</i>	<i>vrie kako vo košnica [od pčeli]</i>	<i>vrie kako vo kotel</i>
<i>trden kot kremen</i>	<i>cvrst kako stolb</i>	<i>cvrst kako karpa</i>
<i>padati kot muhe</i>	<i>pag'aat kako snopovi</i>	<i>pag'aat kako muvi</i>
<i>iti [za kom] kot ovca [za ovnom]</i>	<i>ide kako guski vo magla</i>	<i>odi kako ovca</i>
<i>bled kot platno</i>	<i>bled kako krpa</i>	<i>bled kako platno</i>
<i>trden kot skala</i>	<i>cvrst kako stolb</i>	<i>cvrst kako karpa</i>
<i>pasti kakor snop</i>	<i>padne kako klada</i>	<i>padne kako snop</i>
<i>kot iz škatlice [vzet]</i>	<i>doteran kako [slezen] od modna pista, doterana kako kukla, sredena kako kukla, nov kako od fabrika, nov kako od prodavnica</i>	<i>kako od kutija</i>
<i>rumen kot vosek</i>	<i>bled kako svek'a, žolt kako svek'a</i>	<i>žolt kako vosok</i>

Tabela 1: Predlogi makedonskih frazeoloških ustreznikov

29 O primerjalnih frazemih v hrvaščini v povezavi z opitostjo prim. Kovačević (2014).

V največ predlaganih makedonskih ustreznikih (prim. tretji stolpec tabele 1) je opazno, da obstajajo tudi frazemi s sestavinsko (in ne zgolj pomensko-predstavno) prekrivnostjo, npr. *tišina kot v cerkvi* – *tišina kako vo cerkva*, *velik kot gora* – *golem kako planina*, *padati kot muhe* – *pag'aat kako muvi*, *iti [za kom] kot ovca [za ovnom]* – *odi kako ovca*, *rumen kot vosek*³⁰ – žolt kako *vosok*, *bled kot platno* – *bled kako platno*, kar v SSF ni bilo upoštevano. V primeru *pasti kakor snop* 'pasti z iztegnjenim telesom' (SSF) obstaja makedonski ustreznik *padne kako snop*. Keber (2015) opozarja, da v nekaterih jezikih (tudi makedonščini) *snop* vzbuja predstavo o množičnem umiranju, npr. v vojni, pri čemer pa v slovenščini, kot navaja, uporabljamo frazem *padati kot muhe*.³¹ Zanimiv je tudi frazem *kot iz škatlice [vzet]* 'zelo urejen; zelo čist, nov, lep', ki ima v SSF več makedonskih sopomenskih oz. variantnih ustreznikov z različnimi samostalniškimi sestavinami, kot so *modna pista*, *kukla* 'lutka', *fabrika* 'tovarna', *prodavnica* 'prodajalna', ob tem pa je izostala navedba istosestavinskega ustreznika *kako od kutija*. Nekateri makedonski ustrezniki imajo tudi druge ustaljene variante, ki jih SSF ne navaja, npr. *stati kot okamenel* – *zastane kako skamenet*, *stoi kako skamenet* (možno tudi: *stoi kako zakopan/zdrven/prikovan*), *kot po tekočem traku* – *kako na traka*, obstaja pa tudi varianta s frekventnejšo sopomensko sestavino *lenta* (*kako na lenta*).

4.4 Neustreznosti pri navedbi makedonskih ustreznikov

Navajanje slovarske oblike makedonskih frazeoloških ustreznikov je v posameznih primerih neustrezno na slovnični ravni, pri čemer so pomanjkljivosti opažene zlasti pri oblikoslovju in skladnji (prim. tabelo 2).

SSF – izhodiščni frazem v slov.	SSF – mak. ustreznik	Popravek mak. ustreznika ³²
<i>vrniti se kot bumerang komu/kaj</i>	<i>vрати se nekomu nešto kako bumerang, k'e se vrati nekomu nešto kako bumerang</i>	<i>se vrati nekomu nešto kako bumerang</i>
<i>podreti se kot hišica iz kart</i>	<i>se srušilo kako kula od karti</i>	<i>se sruši kako kula od karti</i>
<i>padati kot zrele hruške</i>	<i>padne kako [zrela] kruška</i>	<i>pag'aat kako [zreli] kruški</i>
<i>biti [si] podoben kot jajce jajcu</i>	<i>si ličat kako jajce so jajce</i>	<i>si ličat kako jajce na jajce</i>

30 Frazem je v SSF označen kot starinski (v korpusu Gigafida 2.0 nima pojavitve).

31 Frazem *padati kot muhe* se po podatkih v korpusu Gigafida 2.0 uporablja za množično umiranje, lahko pa tudi npr. za pomen množičnega onesveščanja.

32 Upoštevan je strnjeni zapis, ki zajema tudi ustaljene variante, ki v SSF niso bile upoštewane (variantne sestavine so ločene s poševnico).

<i>pasti kot klada</i>	<i>padna kako klada, padna kato trup</i>	<i>padne kako klada/trup</i>
<i>piti kot krava</i>	<i>se napie kako zver; se napie kako životno</i>	<i>pie kako dzver/životno</i>
<i>bati se koga/česa kakor kuge</i>	<i>se plaša od nekogo, od nešto kako od čume; se plaša od nekogo, od nešto kako od čume; bojat' sja kak čumy kogo, čego</i>	<i>se plaši od nekogo/nešto kako od čum<u>a</u></i>
<i>boriti se kot levinja</i>	<i>se borja kako lavica</i>	<i>se bor<u>i</u> kako lavica</i>
<i>biti kot rit in srajca</i>	<i>se kako den i nok' [so nekogo], se kako sabota i nedela [so nekogo]</i>	<i>kako den i nok' se, kako sabota i nedela <u>se</u></i>
<i>tresti se kakor trepetlika [v vetru]</i>	<i>se tresa kako list na vetar</i>	<i>se tres<u>e</u> kako list na vetar</i>
<i>razmnoževati se kot zajci</i>	<i>se množat kako zajaci, se razmnožuvaat kako zajaci</i>	<i>se množat/razmnožuvaat kako zaj<u>ci</u></i>

Tabela 2: Izbrani primeri s slovničnimi pomanjkljivostmi v zapisu makedonskih frazeoloških ustreznikov

Nekateri glagolski frazemi imajo navedeno glagolsko obliko v pretekliku (tudi aoristu) ali prihodnjiku namesto ustrezne oblike v sedanjiku, npr. za enoto *podreti se kot hišica iz kart* – mak. *se srušilo kako kula od karti* bi bila ustrezna oblika v 3. osebi ednine sedanjika: *se sruši kako kula od karti*; za *pasti kot klada* je naveden mak. ustreznik z glagolom v aoristu *padna kako klada* namesto *padne kako klada*; za frazem *vrniti se kot bumerang komu/kaj* je ob mak. *vrati se nekomu nešto kako bumerang* navedena tudi oblika v prihodnjiku *k'e se vrati nekomu nešto kako bumerang*, ki je z vidika navajanja ustreznikov odveč, popraviti pa bi bilo treba tudi besedni red, saj mora biti glagolski morfem *se* na začetku enote: *se vrati nekomu nešto kako bumerang*. Nekaj nedoslednosti je vezanih na navajanje ustreznega glagolskega vida, npr. za nedovršno obliko *padati kot zrele hruške* se v mak. ustrezniku pojavi dovršna oblika: *padne kako [zrela] kruška*, ob tem pa je v tej enoti opazna tudi nepotrebna zamenjava samostalnika v množini (*hruške*) z edninsko obliko *kruška* (ustrezno bi bilo: *pag'aat kako [zreli] kruški*); za nedovršno obliko *piti kot krava* najdemo mak. ustreznik z dovršno obliko *se napie kako zver* (ustrezno: *pie kako dzver*). V posameznih primerih so opazne tudi druge napake pri navedbi frazemskih sestavin, npr. raba nepravilne množinske oblike *zajaci* namesto *zajci* (*razmnoževati se kot zajci* – *se množat kako zajaci, se razmnožuvaat kako*

zajaci, ustrezno: *se množat kako zajci, se razmnožuvaaat kako zajci*), napaka pri zapisu pridevnika *plaštiv* namesto *plašliv* (*plašen kot srna – plaštiv kako srna*, ustrezno: *plašliv kako srna*); napačna raba mak. glagolske oblike za 3. osebo ednine sedanjika (*boriti se kot levinja – se borja kako lavica*, ustrezno: *se bori kako lavica; tresti se kakor trepetlika [v vetru] – se tresja kako list na vetar*, ustrezno: *se trese kako list na vetar; bati se koga/česa kakor kuge – se plaša od nekoga, od neštó kako od čume; se plaša od nekoga, od neštó kako od čume; bojat' sja kak čumy kogo, čego*, ustrezno: *se plaši od nekoga/neštó kako od čuma*).³³ Prisotna je tudi raba neustreznega predloga, npr. za frazem *biti [si] podoben kot jajce jajcu* je naveden mak. ustreznik *si ličat kako jajce so jajce*, pri čemer bi bila ustrezna raba predloga *na* namesto *so*: *si ličat kako jajce na jajce*. Besedni red frazemskih sestavin bi bilo treba popraviti v enoti *biti kot rit in srajca – se kako den i nok' [so nekogo], se kako sabota i nedela [so nekogo]*, ob tem pa tudi izbrisati vezljivost v oglatih oklepajih (ustrezno je torej: *kako den i nok' se; kako sabota i nedela se*). V enem primeru je neustrezna navedba vezana na pravopis: *znati kaj kakor očenaš – znae [neštó] kako očenaš* (ustrezno: *znae neštó kako Oče naš*).

Določene neustreznosti so bile najdene tudi na ravni uporabljene leksike (npr. leksika iz drugih stičnih jezikov, makedonska neknjižna leksika), kar prikazuje tabela 3.

SSF – izhodiščni frazem v slov.	SSF – mak. ustreznik	Popravek mak. ustreznika
<i>oster kot britev</i>	<i>oštar kako žilet</i>	<i>oštar kako žilet</i>
<i>piti kot goba</i>	<i>pie kako Rus</i>	<i>pie kako Rusin</i>
<i>molčati kot grob</i>	<i>molči kako grob, šuti kako grob</i>	<i>molči/k'uti kako grob</i>
<i>držati se kot mila jera</i>	<i>se ponaša kako uprepodobena</i>	<i>se pravi kako deva Marija</i>
<i>sikati kot kača</i>	<i>s'ska kako zmija</i>	<i>saska kako zmija</i>
<i>pasti kot klada</i>	<i>padna kako klada, padna kato trup</i>	<i>padne kako klada/trup</i>
<i>piti kot krava</i>	<i>se napie kako zver, se napie kako životno</i>	<i>pie kako dzver/životno</i>
<i>kot slepa kura [zrno]</i>	<i>kako k'oro pile [naleta na neštó, najde neštó]</i>	<i>kako slepa kokoška</i>
<i>sončiti se kot martinček</i>	<i>se sunča kako gušter</i>	<i>se sonča kako gušter</i>

33 V vseh primerih je navedena bolgarska oblika glagolov s končnico *-a* (*borja, tresja, plaša*).

<i>zaščiten kot medved</i>	<i>zaštiten kako bel medved, čuvan kako bel medved</i>	<i>zaštiten/čuvan kako <u>bela mečka</u></i>
<i>razbliniti se kot milni mehurček</i>	<i>se izgubi kako mehur od sapunica, izčezne kako mehur od sapunica, rasprsne kako mehur od sapunica</i>	<i>se izgubi/isčezne/rasprsne kako <u>meur</u> od sapunica</i>
<i>iti na koga/kaj kot muhe na med</i>	<i>se zatrča kako muvi na lajno, se zaleta kako muva na med</i>	<i>se <u>lepat</u> kako muvi na lajno/med</i>
<i>iti kot namazano</i>	<i>odi nešto kako podmazano</i>	<i>odi kako <u>podmačkano</u></i>
<i>počutiti se kot riba na suhem</i>	<i>se osek² a kako riba na suvo</i>	<i>se <u>čuvstvuva</u> kako riba na suvo</i>
<i>stresati kaj [kot] iz rokava</i>	<i>trese nešto kako od rakav, istresuva nešto kako iz rakav</i>	<i>trese/istresuva nešto kako <u>od rakav</u></i>
<i>debel kot sod</i>	<i>debel kato bočka</i>	<i>debel <u>kačo bočva/bure</u></i>
<i>pijan kot sod</i>	<i>pijan kako bočka</i>	<i>pijan kako <u>bočva/bure</u></i>
<i>[glas] kot iz soda</i>	<i>zboruva kako od bočka</i>	<i>zboruva kako od <u>bočva/bure</u></i>
<i>liti kot iz škafa</i>	<i>turiva kako od krbila</i>	<i><u>istura/lee</u> kako od krbila/<u>vedro</u></i>
<i>točen kot [švicarska] ura</i>	<i>točen kako [švajcarski] sat</i>	<i>točen kako [švajcarski] <u>saat</u></i>
<i>bati se koga/česa kot vrag križa</i>	<i>bega od nekogo, od nešto kako g² avol od krst; bega od nekogo, od nešto kako vampir od luk</i>	<i><u>se plaši</u> od nekogo/nešto kako g² avol od krst/vampir od luk; bega od nekogo/nešto kako g² avol od krst/vampir od luk</i>
<i>vrteti se kot vrtavka</i>	<i>se vrti kako čigra</i>	<i>se vrti kako <u>vrtelška</u></i>
<i>[suh] kot zobotrebec</i>	<i>slab kako čačkalica, suv kako čačkalica</i>	<i>slab/suv kako <u>čepkalka</u></i>

Tabela 3: Izbrani primeri s pomanjkljivostmi v zapisu makedonskega frazeološkega ustreznika na leksikalni ravni

V enoti *kot slepa kura [zrno]* je naveden mak. ustreznik *kako k'oro pile [naleta na nešto, najde nešto]*,³⁴ čeprav bi bili ustrežnejši sestavini *slepa in*

34 Del v oglatih oklepajih je pri navedbi osnovne oblike makedonskega frazeološkega

kokoška (torej: *kako slepa kokoška*). Za primer *bati se koga/česa kot vrag križa* sta navedena mak. ustreznika *bega od nekoga, od neštó kako g'avol od krst* in *bega od nekoga, od neštó kako vampir od luk*, ne najdemo pa ustaljenih ustreznikov s frekventnejšim glagolom *se plaši* (*se plaši od nekoga/neštó kako g'avol od krst* in *se plaši od nekoga/neštó kako vampir od luk*). Za enoto *iti na koga/kaj kot muhe na med* sta navedena mak. ustreznika *se zatrča kako muvi na lajno* in *se zaleta kako muva na med*, pri čemer je namesto uporabljenih glagolov ustrežnejši *se lepat* (torej: *se lepat kako muvi na lajno/med*). Nadalje je ugotovljeno, da posamezne, zlasti samostalniške in glagolske frazemske sestavine niso značilne za knjižno makedonščino, temveč so prevzete iz osrednjejužnoslovanskega idioma (npr. iz srbščine). V ta sklop sodi neustrezna raba samostalnikov *medved* za mak. *mečka* (*zaščiten kot medved – zaščiten kako bel medved, čuvan kako bel medved*, ustrežno: *zaščiten/čuvan kako bela mečka*), *čačkalica* za mak. *čepkalka* (*[suh] kot zobotrebec – slab kako čačkalica, suv kako čačkalica*, ustrežno: *slab/suv kako čepkalka*), *čigra* za mak. *vrteleška* (*vrteti se kot vrtavka – se vrti kako čigra*, ustrežno: *se vrti kako vrteleška*), *Rus* za mak. *Rusin* (*piti kot goba – pie kako Rus*, ustrežno: *pie kako Rusin*); neustrezna raba pridevnika *podmazan* za mak. *podmačkan* (*iti kot namazano – odi neštó kako podmazano*, ustrežno: *odi kako podmačkano*), neustrezna raba glagola *se osek'a* za mak. *se čuvstvuva* (*počutiti se kot riba na suhem – se osek'a kako riba na suvo*, ustrežno: *se čuvstvuva kako riba na suvo*), *šuti* za mak. *k'uti* (*molčati kot grob – šuti kako grob*, ustrežno: *k'uti kako grob*), *se ponaša* za mak. *se pravi* (*držati se kot mila jera – se ponaša kako uprepodobena*,³⁵ ustrežno: *se pravi kako deva Marija*). Interferenca iz osrednjejužnoslovanskega idioma je opazna tudi pri rabi predloga *iz*, npr. *stresati kaj [kot] iz rokava – istresuva neštó kako iz rakav* (ustrezno: *istresuva neštó kako od rakav*). Opazna je raba bolgarskega primerjalnega veznika *kato* namesto makedonskega *kako*, npr. *pasti kot klada – padna kato trup* (ustrezno: *padne kako trup*); *debel kot sod – debel kato bočka* (ustrezno: *debel kako bočva/bure*). Zadnji primer kaže tudi neustrezno prevzemanje samostalnika *bočka* za makedonski izraz *bočva oz. bure*. Ta se pojavlja tudi v primerih, kot sta: *[glas] kot iz soda – zboruva kako od bočka* (ustrezno: *zboruva kako od bočva/bure*); *pijan kot sod – pijan kako bočka* (ustrezno: *pijan kako bočva/bure*). Za knjižno makedonščino neustrezni leksemi z značilnimi prevzetimi glasoslovnimi prviniami so opazni tudi v primerih: *oster kot britev – oštar kako žilet* (ustrezno: *ostar kako žilet*); *piti kot krava – se napie kako zver* (ustrezno: *pie kako dzver*); *sončiti se kot martinček – se sunča kako gušter* (ustrezno: *se sonča kako gušter*); *razbliniti se kot milni mehurček –*

---

ustreznika odveč.

35 Tudi izraz *uprepodobena* je prevzet iz osrednjejužnoslovanskega idioma.

se izgubi kako mehur od sapunica, izčezne kako mehur od sapunica, rasprsne kako mehur od sapunica (ustrezno: se izgubi/izčezne/rasprsne kako meur od sapunica). Mestoma je v makedonskih ustreznikih navedena pogovorna oz. narečna različica glagola ali samostalnika, pri čemer to ni ustrezno označeno s kvalifikatorjem: *sikati kot kača – s'ska kako zmija* (ustrezno: *saska kako zmija*); *liti kot iz škafa – turiva kako od krbila* (ustrezno: *istura/lee kako od krbila*; možna varianta je tudi: *istura/lee kako od vedro*); *točen kot [švicarska] ura – točen kako [švajcarski] sat* (ustrezno: *točen kako [švajcarski] saat*).

Pomanjkljivosti se pojavljajo tudi na ravni prikaza slovarske oblike (besednovrstnost frazema, odvečne sestavine, navajanje vezljivostnega določila, prikaz fakultativnih sestavin), kar je prikazano v tabeli 4.

SSF – izhodiščni frazem v slov.	SSF – mak. ustreznik	Popravek mak. ustreznika
<i>iti kakor po loju</i>	<i>odi <u>nešto</u> kako po loj</i>	<i>odi kako po loj</i>
<i>iti kot po maslu</i>	<i>odi <u>nešto</u> kako po loj</i>	<i>odi kako po loj</i>
<i>biti koga/česa kot mravelj</i>	<i>ima nekogo kako mravki</i>	<i>ima <u>nekogo/nešto</u> kako mravki</i>
<i>kot kmečka nevesta</i>	<i>guvee kako selska nevesta</i>	<i>kako selska/mlada nevesta</i>
<i>kot oparjen</i>	<i>skokne kako poparen</i>	<i>kako poparen</i>
<i>imeti koga/kaj na piki</i>	<i>ima pik na nego</i>	<i>ima pik na <u>nekogo/nešto</u></i>
<i>varovati koga/kaj kot punčico svojega očesa</i>	<i>čuva nekogo, nešto kako zenica vo oko</i>	<i>čuva <u>nekogo/nešto</u> kako zenicata na okoto</i>
<i>grenek kot pelin</i>	<i>[gorčliv] kako pelin</i>	<i>gorčliv kako pelin</i>
<i>temno kot v rogu</i>	<i>temnina kako vo rog</i>	<i>temno kako vo rog</i>
<i>kot sneta sekira</i>	<i>izleta kako kuršum, leta kako kuršum</i>	<i>kako kuršum</i>
<i>drag kot žafran</i>	<i>skapo e nešto kako od Sv. Petar kajgana</i>	<i>skapo e kako od Sv. Petar kajgana</i>
<i>prodajati se kot vroče žemlje</i>	<i>odi nešto kako alva; se prodava nešto kako alva</i>	<i>odi/se prodava kako alva</i>

Tabela 4: Izbrani primeri s pomanjkljivostmi v prikazu slovarske oblike makedonskih ustreznikov

V nekaterih makedonskih ustreznikih ni upoštevana ustrezna besednovrstnost frazemov, npr. za neglagolski primerjalni frazem *kot kmečka nevesta* bi pričakovali enoto *kako selska nevesta* (naveden pa je glagolski

frazem: *guvee kako selska nevesta*); umik glagolske sestavine bi bil potreben tudi pri enotah: *kot oparjen – skokne kako poparen* (ustrezno: *kako poparen*); *kot sneta sekira – izleta kako kuršum, leta kako kuršum* (ustrezno: *kako kuršum*). Prisolvni frazem *temno kot v rogu* zahteva obliko *temno kako vo rog* (in ne samostalniški frazem *temnina kako vo rog*, ki je v SSF naveden kot makedonski ustreznik). Za doslednejši prikaz slovarske oblike makedonskih ustreznikov bi bilo treba uskladiti tudi način navajanja vezljivostnega določila, uvesti npr. poenoteno ločevanje zaimkov za živo oz. neživo s poševnico (*menjavati koga/kaj kot nogavice – menuva nekogo, nešto kako čorapi*, predlog: *menuva nekogo/nešto kako čorapi*; *varovati koga/kaj kot punčico svojega očesa – čuva nekogo, nešto kako zenica vo oko*, predlog: *čuva nekogo/nešto kako zenicata na okoto*); na posameznih mestih bi bilo treba izločiti vezljivostni podatek, npr. *iti kakor po loju, iti kot po maslu – odi nešto kako po loj* (ustrezno: *odi kako po loj*), *drag kot žafran – skapo e nešto kako od Sv. Petar kajgana* (ustrezno: *skapo e kako od Sv. Petar kajgana*), *prodajati se kot vroče žemlje – odi nešto kako alva, se prodava nešto kako alva* (ustrezno: *odi/se prodava kako alva*), ali pa bi bilo treba dodati podatek o vezljivosti (skladno z ustaljeno rabo), npr. *biti koga/česa kot mravelj – ima nekogo kako mravki* (ustrezno: *ima nekogo/nešto kako mravki*). V primeru *imeti koga/kaj na piki – ima pik na nego* je vezljivost neustrezno navedena (ustrezno: *ima pik na nekogo/nešto*). Mestoma je odveč zapis v oglatih oklepajih, ki nakazuje fakultativne sestavine, npr. *grenek kot pelin – [gorčliv] kako pelin* (ustrezno: *gorčliv kako pelin*).

5. Sklep

V *Slovarju slovenskih frazemov* Janeza Kebra (2011, 2015) so ob 163 frazemih navedeni tudi makedonski ustrezniki. V vseh primerih gre za primerjalne frazeme, ki so bili v slovar zajeti iz večjezičnega hrvaško-slovanskega slovarja primerjalnih frazemov (*Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*, Fink Arsovski 2006). Analiza makedonskih ustreznikov je pokazala, da so prisotni jezikovnosistemski (frazeološki) ustrezniki in da se pojavljata popolna ter delna frazeološka medjezikovna ekvivalenca. V visokem deležu je prisotna pomenska in sestavinska prekrivnost enot, npr. *dober kot kruh – dobar kako leb, rumen kot limona – žolt kako limon, menjavati koga/kaj kot nogavice – menuva nekogo, nešto kako čorapi, delati kot vol – raboti kako vol*. Veliko je tudi primerov, pri katerih je prisotna pomenska prekrivnost enot, četudi ni izkazana popolna sestavinska in predstavna prekrivnost, npr. *pristajati komu kot kravi sedlo – stoi nekomu nešto kako na magare sedlo, tih kot miška – tivok kako bubače*. V posameznih primerih sicer obstaja tudi sestavinsko prekrivna makedonska enota, čeprav v *Slovarju slovenskih frazemov* ni navedena, npr. *velik kot gora –*

golem kako spomenik, vendar tudi: *golem kako planina*. V analizi makedonskih ustreznikov pa je bilo odkritih tudi nekaj slovničnih napak, zlasti na oblikoslovni in skladijski ravni (npr. *boriti se kot levinja – se borja kako lavica*, ustrežno: *se bori kako lavica*; *biti kot rit in srajca – se kako den i nok' [so nekogo], se kako sabota i nedela [so nekogo]*, ustrežno: *kako den i nok' se, kako sabota i nedela se*), neustrezno izbranih leksikalnih sestavin (npr. *zaščiten kot medved – zaštiten kako bel medved, čuvan kako bel medved*, ustrežno: *zaštiten/čuvan kako bela mečka*) ter pomanjkljivosti v prikazu slovarske oblike makedonskega frazema, npr. neupoštevanje besednovrstne istovetnosti makedonskega ustreznika (*temno kot v rogu – temnina kako vo rog*, ustrežno: *temno kako vo rog*), neustrezno označevanje vezljivosti (*imeti koga/kaj na piki – ima pik na nego*, ustrežno: *ima pik na nekogo/nešto*). Problematika slednjega se povezuje tudi z neenotnimi praktičnimi rešitvami v makedonski frazeografiji, ki je še zmeraj postavljena pred številne izzive.

Literatura

- Baza frazema hrvatskoga jezika. <http://frazemi.ihjj.hr/>
 eSSKJ: Slovar slovenskega knjižnega jezika. Rastoči slovar (od leta 2016).
www.fran.si
- Fabčič, M. L., Bernjak, E. 2014. *Frazemi in pregovori v stiku. Kulturološki in semantično-pragmatični vidiki*. Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za germanistiko.
- Fink Arsovski, Ž. 2006. *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*. Zagreb: Knjigara.
- Fran: Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. www.fran.si
- Gigafida 2.0: Korpus pisne standardne slovenščine. <https://viri.cjvt.si/gigafida/>
- Jesenšek, V. 2000. „Protistava nemške in slovenske frazeologije – fenomen konvergentnosti“, *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije* 2. 236–247.
- Jesenšek, V. 2004. „Deutsch und Slowenisch im Vergleich“, *Besedoslovne lastnosti slovenskega knjižnega jezika in narečij*. 402–465.
- Jesenšek, V. 2013. „O medjezikovnih frazeoloških razmerjih“, *Frazeološka simfonija: Sodobni pogledi na frazeologijo*. 209–222.
- Jesenšek, V. 2014. „Nemški pregovori v sodobni besedilni rabi“, *Frazeologija nemškega jezika z vidikov kontrastivnega in uporabnega jezikoslovja*. 152–177.

- Keber, J. 2003. *Frazeološki slovar slovenskega jezika. Poskusni zvezek*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Keber, J. 2011. *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Keber, J. 2015. *Slovar slovenskih frazemov*. Spletna izdaja. <https://fran.si/>
- Kovačević, B. 2014. „Pijan kao majka i pijan kao duga“, *Hrvatski jezik: znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika* 1/4. 27–29.
- Koletnik, M., Nikolovski, Gj. 2020. „Primerjalni frazemi z zoonimnimi sestavinami v prekmurskem narečju in makedonščini“, *Slavia Centralis* 13/2. 83–99.
- Kržišnik, E. 2008. „Viri za kulturološko interpretacijo frazeoloških enot“, *Jezik in slovstvo* 53/1. 33–47.
- Parizoska, J. 2018. „Poredbeni frazemi s vlastitim imenima u hrvatskome – korpusni pristup“, *Slavistički studii* 18. 139–151.
- Pleteršnik, M. (1894/95), 2014. *Slovensko-nemški slovar*. Spletna izdaja. www.fran.si
- Razvezani jezik: Prosti slovar žive slovenščine*. <https://razvezanijezik.org/>
- Savelieva, E. 2004. „Frazemi s pomenom ‘piti’ in ‘biti pijan’ v slovenskem in ruskem jeziku“, *Jezikoslovni zapiski* 10/1. 93–106.
- Skok, P. 1971–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*. Zagreb: JAZU.
- Snoj, M. 2015. *Slovenski etimološki slovar*. Spletna izdaja. www.fran.si
- Велковска, С. 2008. *Македонска фразеологија со мал фразеолошки речник*. Скопје: Снежана Велковска.
- Диџитален речник на македонскиот јазик*. <http://drmj.eu/>
- Димитровски, Т., Ширилов, Т. 2003. *Фразеолошки речник на македонскиот јазик*. А–Ј Скопје: Огледало.
- Речник на македонскиот јазик со српскохрватски иполкувања*. Ред. Блаже Конески, I–III. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 1961–1966.
- Толковен речник на македонскиот јазик*. Ред. Кирил Конески, I–VI. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2003–2014.
- Ширилов, Т. 2008. *Фразеолошки речник на македонскиот јазик*. К–П. Скопје: Огледало.
- Ширилов, Т. 2009. *Фразеолошки речник на македонскиот јазик*. Р–Ш. Скопје: Огледало.